

Ολυμπία Βρακοπούλου, «Εισαγωγή»
(για το έργο *Διήγησις του Πωρικολόγου*)

Ο *Πωρικολόγος*¹ –συμβατικός μονολεκτικός τίτλος που κωδικοποιεί τους μακροσκελέστερους τίτλους με τους οποίους απαντά στην πλούσια χειρόγραφη και έντυπη παράδοσή του (βλ. παρακάτω)– είναι ένα σύντομο πεζό ευτράπελο κείμενο άγνωστου συγγραφέα, το οποίο διακωμωδεί τις νομικές διαδικασίες και τη βυζαντινή αυλή των ύστερων βυζαντινών χρόνων. Όλα τα πρόσωπα του έργου είναι φρούτα που κατέχουν αξιώματα της βυζαντινής αυτοκρατορικής αυλής. Το κείμενο «πρέπει να πρωτοδημιουργήθηκε νωρίς» (Κεχαγιόγλου 1999, 15), ωστόσο η σύνθεσή του στη μορφή που μας παραδόθηκε τοποθετείται μεταξύ 13ου-14ου αιώνα (Beck 1999, 278· Λεντάρη 2007, 1902).

Το Σταφύλι παρουσιάζεται στον αυτοκράτορα Κυδώνι, που περιβάλλεται από πληθώρα φρούτων-αξιωματούχων: από τον καίσαρα Φυστίκι, τον πρωτονοτάριο Απίδι και άλλα. Το Σταφύλι καταγγέλλει διάφορα άλλα φρούτα ενώπιον του αυτοκράτορα και τα κατηγορεί για εσχάτη προδοσία. Τότε συγκαλείται δικαστήριο στο οποίο αποδεικνύονται ψευδείς και ανυπόστατοι οι ισχυρισμοί του Σταφυλιού. Ο αυτοκράτορας οργίζεται και καταριέται το Σταφύλι να κρέμεται από δέντρο, να πατιέται και το «αίμα» του να πίνεται από τους ανθρώπους, μέχρι να τους μεθύσει και να τους φέρει σε δεινή κατάσταση.

Πρόκειται για ένα πολυεπίπεδο κείμενο το οποίο επιδέχεται διαφορετικές ερμηνείες, ανάλογα με την οπτική γωνία του εκάστοτε μελετητή. Με τη μορφή της παρωδίας ενός δικαστικού πρακτικού, σατιρίζονται οι γραφειοκρατικοί μηχανισμοί του Βυζαντίου αλλά και οι πομπώδεις –και άνευ περιεχομένου πολλές φορές– τίτλοι και τελετουργικά της βυζαντινής αυλής. Το κωμικό στοιχείο ενισχύεται από τη δυσαρμονία που επιτυγχάνεται από τη χρήση της νομικής ορολογίας παράλληλα με τη μεταφορά της δράσης στον κόσμο της χλωρίδας (Winterwerb 1992, 56), ενώ στο τέλος του *Πωρικολόγου* υπάρχει ένα ηθικό-διδασκτικό κομμάτι, όπου ο συγγραφέας καταφέρεται, με ήπιο και ανάλαφρο τρόπο, εναντίον της υπερκατανάλωσης του κρασιού και των αρνητικών συνεπειών της μέθης, χωρίς αυτό να

¹ Η σημασία της λέξης είναι «Διήγηση για τα φρούτα» ή «Ο ειδικός στα φρούτα» (Λεντάρη 2007, 1902).

αποτελεί και αποκλειστικό στόχο του κειμένου, κάτι που γίνεται φανερό από το ευτράπελο και ανάλαφρο ύφος του χωρίου αλλά και από τη συντομία των εκφράσεων.

Σχετικά με την πιθανότητα ύπαρξης κάποιου πολιτικού στόχου, το πολυεπίπεδο νόημα του κειμένου θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως μια σκόπιμη ενέργεια του συγγραφέα, προκειμένου να μετριάσει την οξύτητα της κριτικής προς ορισμένα πρόσωπα και, με αυτόν τον τρόπο, να αποφύγει την τιμωρία. Παρ' όλα αυτά, όσες υποθέσεις έχουν διατυπωθεί προς αυτή την κατεύθυνση δεν φαίνεται να επιβεβαιώνονται. Αντίθετα, η [αλληγορία](#), η αμβλεία και ανώδυνη [σάτιρα](#), αλλά και τα παιδευτικά στοιχεία του κειμένου, το διαφοροποιούν από τους λιβέλους της περιόδου από τον 15ο έως τον 20ό αιώνα, οι οποίοι στρέφουν τα αιχμηρά βέλη τους σε συγκεκριμένα πρόσωπα και καταστάσεις (Κεχαγιόγλου 1999, 16). Ο *Πωρικόλογος* φαίνεται να αποτελεί απλώς ένα ρητορικό γύμνασμα ή παιχνίδι το οποίο δεν έχει συγκεκριμένο στόχο, αλλά, ακόμα κι αν ίσχυε το αντίθετο, είναι αδύνατον για τον σύγχρονο μελετητή ή αναγνώστη να κατανοήσει το υπόβαθρο, καθώς και τις συσχετίσεις που στοιχειοθετούν, δίνουν νόημα και κωμική χροιά στη σάτιρα. Συσχετίσεις από τη φύση τους ευμετάβλητες και πλέον οριστικά χαμένες.

Από την άλλη, ορισμένοι μελετητές (Ζώρας, Knöss) υποστήριξαν ότι το κείμενο λειτουργούσε ως μνημοτεχνικό βοήθημα για τα φυτά, τους καρπούς και τα χαρακτηριστικά τους, κάτι που η Winterwerb (1992, 57) αναφανδόν απορρίπτει, επισημαίνοντας την απουσία εκτενούς περιγραφής των φρούτων σε αρκετά χειρόγραφα.

Το κείμενο απαντά στα χειρόγραφα με διαφορετικούς τίτλους, όπως *Τα καταλόγια του Πωρικόλογου*, *Διήγησις του Πωρικόλογου*, *Ο οπωρικός στίχος*, και σε βενετικά έντυπα: *Ονομασία με συντομίαν ωραίαν όλων των οπώρων*. Σε αρκετά χειρόγραφα το κείμενο παραδίδεται χωρίς τίτλο, κάτι που είναι ενδεικτικό της υποβάθμισης της σημασίας του αναφορικά με την ταυτοποίηση του κειμένου, αλλά και εξυπηρετεί τη δυνατότητα για παρέμβαση του εκάστοτε αφηγητή ή επεξεργαστή. Ο τίτλος, λοιπόν, μπορεί να προσαρμόζεται στο εκάστοτε κοινό προσελκύοντας το ενδιαφέρον του (Winterwerb 1992, 58).

Ο *Πωρικόλογος* διασώζεται σε πολλά χειρόγραφα –περίπου είκοσι, που χρονολογούνται στη μακρά περίοδο από τον 15ο μέχρι και τον 19ο αιώνα– και σε έντυπες εκδόσεις. Είναι φανερό ότι πρόκειται για ένα πολύ αγαπητό κείμενο, που δέχτηκε επεμβάσεις,

διασκευές αλλά και μεταφράσεις, σε βαλκανικές γλώσσες και στα τουρκικά. Κατά μίμηση του *Πωρικόλογου* γράφτηκε το, επίσης πολύ αγαπητό, κείμενο [Ο Οψαρολόγος](#), το οποίο μάλιστα στη σύγχρονη εποχή έχει εκδοθεί μαζί με τον *Πωρικόλογο*, προφανώς για συγκριτικούς λόγους, από την Winterwerb (1992). Η έκδοση αυτή αποτελεί και τη βάση της δημοσίευσης ολόκληρου του κειμένου στην *Πεζογραφική ανθολογία* του Κεχαγιόγλου (2003, 42-44), αυτή τη φορά σε μονοτονικό και με εκσυγχρονισμένη ορθογραφία. Από τις υπόλοιπες κριτικές εκδόσεις του *Πωρικόλογου*, οι οποίες στηρίζονται σε διαφορετικούς κάθε φορά χειρόγραφους αλλά και έντυπους μάρτυρες της πολύκλαδης παράδοσης του κειμένου, μνημονεύουμε καταρχάς αυτή του Wagner (1874) με βάση τον περίφημο θεολογικό κώδικα 244 της Βιέννης και παραλλαγές μιας βενετσιάνικης έκδοσης του 1744, που αποτέλεσε άλλωστε και την πηγή για να αντληθούν τα ανθολογούμενα αποσπάσματα εδώ· ακόμη, την παρουσίαση του Παπαδόπουλου-Κεραμέα στο περιοδικό *Byzantinische Zeitschrift* το 1911 και, τέλος, εκείνη του Ζώρα (1958), ο οποίος εκδίδει τρεις νέες παραλλαγές.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Beck 1999

Hans-Georg Beck, *Ιστορία της βυζαντινής δημόδους λογοτεχνίας*, μτφρ. Νίκη Eideneier, MIET, Αθήνα ³1999, σ. 277-279.

Κεχαγιόγλου 1999

Γιώργος Κεχαγιόγλου (επιμ.), *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Τόμος Β'2: 15ος αιώνας-1830*, Σοκόλης, Αθήνα 1999, σ. 14-29.

Λεντάρη 2007

Τίνα Λεντάρη, «Ο πωρικόλογος», *Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007, σ. 1902.

Winterwerb 1992

Helma Winterwerb (επιμ.), «*Porikologos*». *Einleitung kritische Ausgabe aller Versionen, Uebersetzung, Textvergleiche, Glossar, kurze Betrachtungen zu dem fremdsprachlichen Versionen des Werks sowie zum «Opsarologos»* [Neograeca Medii Aevi, 7], Romiosini, Κολωνία 1992.